

GLASUL MINORITĂȚILOR

Anul I.

Luna Septemvrie

Nr. 4

La chestia irredentizmului.

De Dr. Iosif Horváth.

Între problemele naționalităților obiectul cel mai des al discuțiilor este irredentizmul, motorul parte recunoscut, parte secret al celor mai multe dispozițiuni ale guvernelor, valul vechilor drepturi omenești și naționale. E acesta un obiect de discuție, care nici în relațiile sale principale nu este isprăvit, cu atât mai puțin lămurit, e încunjurat de mulțimea de păreri primitive, cari din cari mai greșite până la scandalizare, în mentalitatea politicianilor și ziariștilor de, seamă așa, că ocupația cu aceasta chestie mult timp nu-și va pierde actualitatea.

Că ce mare e neorientarea în jurul relațiunilor principale ale acestei chestiunii, reese din acuzațiile d-lui Nicolae Iorga, unul dintre cei mai geniali români, în contra ungarilor, ridicate în repetate rânduri chiar și cu ocazia vorbirii d-lui Iosif Sándor ținută la 17 Martie a. c. și le privește drept principală dovadă a irredentizmului maghiar. Zice d-l Iorga, că până când nemții și în special sașii au aderat cu însuflețire la hotărârile dela Alba-Iulia și la proclamarea ruperei de Ungaria, ungurii nu s'au aderat la alipire nici la rupere nici mai târziu.

Este evident, că a susține o astfel de dorință față de poporul maghiar bătut de soarte, adecă a pretinde să salute cu osana, cu bucurie și însuflețire mutilarea trupului națiunii și în lipsa acesteia a acuza ungarimea cu irredentizm, numai o oarbă patimă politică o poate face. Cu astfel de nenorocire se poate împăca, dar a pofți ca un popor să primească cu însuflețire un asemenea act, mutilarea trupului său politic până aci unitar și în lipsa acesteia să se acuze de irredentizm, aceasta evident nu e vorbă serioasă.

Dacă astfel cugetă mințile cele mai de seamă ale României, ce judecată temeinică putem aștepta dela politicianii și ziariștii „de duzină“.

Cu mentalitatea d-lui Iorga se poate considera identică mentalitate publicului mare, care privește cu cea mai mare bănuială orice mișcare a naționalităților și nu dă nici un semn, că ar pune ponde pe câștigarea minorităților și efectuarea consolidățiunei.

Ori, e neîndoios, că România prin tratatele de pace sporindu-se cu câteva milioane minorități dintr'o situație foarte favorabilă ar fi putut începe munca pacificării naționalităților. Germanii au declarat aderarea, ungerii s'au așezat pe punctul de vedere al așteptării, conducătorii lor au declarat la toate ocaziunile, că nu stau pe bazele irredentizmului și vor să fie cetățeni fideli ai României. Față de aceasta se poate constata, că ungerii la timpul său până când există în întregime imperiul Sfântului Ștefan, n'au găsit situația aceasta favorabilă. Românii și slovacii duceau cea mai aprigă luptă politică și socială față de unguri, declarație de fidelitate cel mult câte unul dintre subșefi făcea, pe când conducătorii: Maniu, Vaida și la slovaci: Hlinka nu au făcut nicidecum declarație de fidelitate.

Că politica oficială a României nu încearcă a exploata situația aceasta favorabilă și a dezarma ungerimea rănită la suflet prin o politică minoritară marinimoasă pătrunsă de idea libertății și a o lega de soarta statului român, dovedește o miopie politică care se apropie de orbie.

La punctul aceasta din partea românească ne întâlnim cu următoarea obiecțiune: ungerii -nu vor lerta nicidecum ruperea Ardealului și Banatului și se vor folosi de prima ocaziune istorică pentru efectuarea realipirei. Față de tendința aceasta toate declarațiunile de fidelitate sunt vorbe goale, neserioase și nesincere, în cari nu e permis a se încrede. Ungurii fiind irredentiști în urma situației lor, este zadarnică orice încercare de împăcare și mai bine să se aplice pe toate terenurile vieței de stat o politică nemiloasă și în cei 20—30 ani de pace ce stau la dispoziție, naționalitățile se vor putea constrânge la capitularea completă. Cam aceasta e mentalitatea politicei oficiale.

Acest raționament însă, oricât de plausibil se prezintă, suferă de mai multe feluri de greșeli fundamentale, pe cari trebuie să le arătăm la acest punct.

Este adevărat, că ciuntirea imperiului St-lui Ștefan a atins cât se poate de dureros pe toți maghiarii, însă la inaugurarea unei politici nu puncte de vedere sentimentale sunt îndrumătoare, ci posibilitățile concrete, cari se pot aștepta după calcul omenesc. Politicianul trebuie să compeze pe situația actuală, pe realitatea nemiloasă și ungerii, atât din Ungaria-nouă, cât și din teritoriile deslipite dela subscrierea tratatelor de pace au dovedit, că își pot impune rezervă față de impulsurile patimilor și își pot proiecta o politică dictată de rațiunea calmă, acomodându-se acestuia. Ungurii știind, că stau în fața puterii unite a mării și miciei Antante și că Ungaria ciontită dispune de o armată relativ mică, ca să nu se expună la nimicirea totală, s'au împăcat cu aceea, că nu merg cu capul de părete, se supune obligațiilor dictate de tratatele de pace, caută să se afirme prin muncă culturală pașnică. Și că decisul acesta este ferm, reiese din atitudinea, care au dovedit-o la venirea regelui Carol în țară. Națiunea maghiară, în mare parte dinastică, observând pericolul mare, ce ar însemna venirea regelui Carol la cârmă, cu arme a împiedecat așezarea lui Carol în țară.

Totașa ungerii din România, recunoscând că politica luptelor dârze ar cauza reciproc rane atât pe partea românilor, cât și a ungerilor, au ajuns la rezoluția, că nu încep luptă în contra românilor, ci acceptând situația creată de tratatul de pace, dau ocaziune românilor, că în locul politicei maghiare față de naționalități, declarate de contraculturală, să pună o politică de nivel mai înalt, corespunzătoare experiențelor politice mai noi, care va liniști sufletele.

Greșala politicei oficiale române este dublă. întâi confundă sentimentul cu decisul, a doua pierde din vedere influența, care o au ideile și concepțiile mari asupra sufletului omenesc. Dacă ungerii n'ar fi avut intențiunea categorică de a primi ca bază situația schimbată, ar fi avut posibilitatea a se folosi de atitudinea dubioasă, care înconjură declararea hotărîtă, pe față, care a fost urmată de partidele naționalităților din Ungaria veche. Dar fiindcă pentru motivele concrete actuale au consimțit să primească situația nouă, toți conducătorii partidului maghiar au declarat-o, că vor a fi cetățeni loiali ai României noue și nu urmăresc o politică imposibilă a sentimentelor. Aceasta este adevărul între sentiment și între politica deciselor.

Celalt punct de vedere, de o importanța foarte mare, igno-

rat de politică oficială minoritară în România, este efectul ideilor conducătoare politice și instituțiile, ce izvoresc din acestea.

Opinia publică acea, care la timpul său a umplut presa mondială cu plângeri în contra șovinismului maghiar, aproape cu aprobare unanimă ia act de violarea repetată a libertății, conștiinței și comoarelor comune ale omenirii, cari se cuprind în atacurile contra minorității maghiare și în contra culturii ei. *Politica bine înțeleasă față de naționalități are un singur principiu fundamental acceptabil, din care izvorăsc toate celelalte concluzii: a căuța cucerirea sufletească a naționalităților și prin instituțiuni pătrunse de idea libertății a lega minoritățile de soarta statului.*

Apărătorii politicii oficiale zic la aceasta, că este indiferent ce politică urmărim: liberală sau șovinistă, căci rezultatul este acelaș: ungurii nu se pot câștiga cu nici un fel de politică, astfel e mai bine, dacă facem o politică șovinistă a forței și româ-
nizăm dintre unguri câți numai se poate.

Cei cari cugetă astfel, să dau de gol, că nu cunosc nici istoria, nici adevărurile simple ale științei sociale. Nu e adevărat, că idea națională este cea mai puternică materie de cicatrizare și că față de efectul ei dispar efectele instituțiilor de libertate. Tendința cea mai principală a unităților și societăților omenești rămâne totdeauna satisfacerea nevoilor omenești atât materiale, cât și morale și culturale. Societatea care satisface aceste nevoi cel puțin în raport cu cultura mediocră a națiunilor avansate, își asigură adeziunea indivizilor din societate. Societatea care neglijează scopul acesta, sad chiar se opune acesteia, provoacă indiferența, nemulțumirea și în fine simțul dușmănos al diferitelor grupări sociale. Astfel s'a născut în coloniștii englezi din America de Nord simțul de nemulțumire și dorința de deslipire în urma politicii strimte, care s'a manifestat față de ei, dela patria mună. Iată cum limba comună engleză n'a fost în stare să menție unitatea între popoarele de aceeaș limbă și cât interesele lor au ajuns în conflict, s'au desfăcut în state aparte. În schimb însă când Anglia a recunoscut, că politica strimă duce la catastrofă și față de burii, cucerii prin armă, a făcut uz de o politică adevărat liberală, ura arzătoare a burilor în timp de zece ani s'a potolit, atât de mult, în cât nici perspectivele ispititoare ale războiului mondial nu i-au putut aduce la acea, să ridice armă în contra imperiului englez.

Acelaș efect al politicii liberale se poate observa și la cele trei popoare ale Elveției, pe care le leagă laolaltă indivizibil comunitatea intereselor, spiritul libertății, cari fără nici un gând ascuns trage și aplică toate consecințele în privința libertății politice, economice și culturale, și în privința respectării susceptibilității naționale. Ceace a fost posibil la burii, nu mai puțin rănii, de ce nu ar fi cu puțință și la unguri, cari pe lângă marea neînțelegere, au totuși multe relațiuni de interese comune cu românii?

Greșala uriașă a politicii oficiale române, care nu se poate accentua în deajuns, e, că durerea sufletească a unghurimei, cu care a primit situația prezentă — o identifică cu irredentismul, pe când cea dintâie este o simplă stare sufletească, iar cea din urmă o tendință politică, un rezultat al deciselor, care în decursul istoriei s'a dezvoltat totdeauna acolo, unde politica oficială n'a tras toate consecințele din tendințele naționalităților spre o libertate culturală, unde politica a văzut pericol în libera miscarea socială, politică, culturală și economică a minorităților și în afirmarea lor și în concurența liberă. Politica aceasta ajungând în conflict cu un sentiment fundamental al omului, cu sentimentul național, drept reacțiune va invoca curentul irredentist, care însă nu va izvari din ura unghurilor, ci va izvari din metoda greșită, care acelui puternic sentiment omenesc, sentimentului național îi deneagă drepturile naturale.

Ungurii în decursul istoriei au dovedit-o destule ori, că nu se lasă conduși de sentimente, ci se pot supune stărilor fap-tice chiar și prin reprimarea sentimentului. În aceasta privința e deajuns să ne referim la două momente istorice importante. Primul rege al Ungariei, Stefan cel Sfânt văzând, că unghurii trebuie să se acomodeze culturii creștine, a rupt cu vechiul pă-gânism, a admis în țară pe misionarii creștini, masele industri-așilor străini așa că aceștia au alcătuit insule de limbă a parte și a inaugurat teza: „regnum unius linguae debile et fragile“. Partea mare a unghurimei a văzut cu adâncă durere suprimarea tradițiilor strămoșești și afirmarea în primul rând a străinilor, dar s'a mulțumit fiindcă a recunoscut, că supunerea înaintea cul-turii mai înalte numai rezultate bune poate aduce. Dăruț acesta de acomodare și aplecarea firească pentru acceptarea culturii avansate a salvat unghurii dela ruina sigură și a depus funda-mentul statului milenar.

Al doilea document pentru dovedirea cugetării reale a un-
gurilor, că poate urma o politică contrară momentelor de sen-
timent, este atitudinea luată după catastrofa dela Mohács. Oare
a mai fost în istorie un decis mai amară, mai dureros, decât
acela, când ungurii au fost nevoiți a frânge independența lor
națională, a primi o dinastie străină spre a ajunge la un ajutor
în contra turcilor cuceritorii. Dar s'au liniștit, s'au expus la do-
minafia de secoale a Habsburgilor, fiindcă, au văzut, că trebuie
să urmează politica dictată de rațiune. Aceste două momente
istorice dovedesc în deajuns, că unguri înțeleg a face o politică
contrară sentimentelor, în interesul binelui obștesc și se poate
da crezământ devotamentului lor, cu care vor a merge cu românii
pe calea înțelegerii reciproce.

Ungurimea a înțeles chemarea timpului, care cere o aso-
ciare cât mai strânsă pentru colaborare la munca comună cultu-
rală. Acum este rândul politicei oficiale, să grăbească a încuraja
acea atitudine: să dea libertatea cuvenită școlilor minoritare,
susținând dreptul de control asupra limbei de predare, de care
control nu se înstrăinează naționalitățile. Să recunoască libertatea
cu privire la alegerea școalei și să nu facă presiune asupra
ungurului, neamțului și evreului că în ce școală să se înscrie,
să deschidă școli secundare și universități pe seama minorităților
și atunci să vadă, dacă va scădea prestigiul statului și valuta și
dacă nu va crește puterea de coeziune a clădirii statului.

Până când însă politica oficială se opune la toate acestea,
ea însăși menajează idea irredentizmului și o politică de felul
aceasta nu este altceva decât politica despărțirii artificiale a ro-
mânului și ungurului, cari în decursul istoriei atât de multor au
luptat umăr la umăr, nu este altceva, decât politica lipsei de
rațiune și a sinuciderei.

Caransebeș, August 1923.

Reflexiuni la politica noastră externă

de Iușis.

În secolul al XIX-lea dela diplomația lui Pitt și Talleyrand până la sfârșitul veacului, era axioma permanentă a politicii internaționale a statelor din Apus, că menținerea Austriei și Turciei este o necesitate europeană. În constatarea aceasta nu au fost conduși nici de conservativism ruginit, nici de nesimțire constientă față de problemele naționalităților. Explicarea o dau în concipiare preciză bărbații cei mai de seamă ai literaturii istorice franceze, dela Albert Sorel peste A. Leroy Beaulieu, Charles Benoist până la Gabriel Hanotaux :

Prăbușirea Austriei și Turciei expune teritoriul Europei la stăpânirea absolutistă a două masse puternice. Partea orientală a continentului va fi stăpânită fără opunere de masa rusă-pan-slavă, iar Europa centrală de pangermanismul nemților, care cu o putere izbitoare și prăbușitoare va putea apăsa teritoriile latine dela Apus și Miazăzi. Așezarea-excluzivă a conducătorilor monarhiei Habsburgice în sfera de interese prusiaco-germane la începutul secolului al douăzecilea a slăbit tot mai tare acest punct de vedere, cu toate aceste chiar și în partea întâia a războiului mondial — conducătorii României o știu aceasta de sigur — diplomația engleză și franceză ținea încă de necesară menținerea monarhiei Habsburgilor, deși în formă schimbată. Numai crâncenele lupte de existență de cătră sfârșitul războiului, cari au exclus teoriile vechi din politică și prăbușirea țarismului rus au adus schimbarea definitivă în punctul de vedere al diplomației apusene. De atunci prăbușirea imperiului Romanovilor a urmat prăbușirea imperiilor Habsburgilor și Hohenzollernilor. Oare problema amenințătoare, care a fost observată atât de preciz de vechea publicistică franceză, s'a schimbat pentru popoarele neslave și negermane, așezate în mijlocul prăbușirilor uriașe și al schimbărilor chaotice din situația nouă: pentru români și maghiari? Oare ne mai periclitează și mai departe erupțiunea instinctului de stăpânire acestor două puternice homogene, între

a căror tampoane ne-a așezat irevocabil geografia? A declara de independență atitudinea acestor două popoare dela răspunsul la aceste întrebări, ar însemna o stupiditate politică înspăimântătoare.

Până când monarhia Habsburgică mai era în viață și chestia moștenirii era deschisă, se înțelege că pe seama României orice considerație a fost subordonată considerațiilor unității naționale. Imperiul rus se vedea stabil și puternic, acțiunea de succesiune a fost îndrumată deci de rațiunea politică sănătoasă în contra monarhiei bolnave a Habsburgilor. Dar astăzi, după înfăptuirea deplină a unității naționale române, problema aceasta se prezintă în clar înaintea cercetărilor combinațiilor viitoare ale politicii române.

Cu greu se poate îndoi cineva, că fără periclitarea libertății viitorului acestor două popoare, ele nu vor putea continua la desfășurarea politică a suspiciunii și dușmăniei. Chiar și antagonismul geografic, care admite o unire națională numai în defavorul altuia, trebuie să dispară. Geografia nu se poate schimba, dar o politică înțeleaptă, care ia în considerare inponderabilitățile vieții, este totdeauna în stare, să slăbească divergențele și să nu excludă posibilitățile unui viitor prietinesc.

* * *

Moscova și Berlinul pe ruinele Poloniei au început să se ridice la mărimea lor înspăimântătoare. Planurile împărțirii teritoriilor aflătoare între ei, până la Marea Mediterană, au rămas deatunci obiectele permanente ai jocului de echilibrare. Obstacolul înțelegerii era totdeauna monarhia Habsburgică, dispărută acum de pe terenul luptelor și cel care cunoaște modul de cugetare de acum al germanilor și rușilor, știe, că atât curentele din stânga, cât și din dreapta văd viitorul în colaborarea neconturbată a moscovitizmului cu germanismul. În cercurile politice ale Berlinului suflă iarăși vânturi rusești; idealul revoluționarilor este Moscova de astăzi, iar politicianii mai moderați și din dreapta își aduc aminte de alianța durabilă pruso-rusă și de aceea, că fără neutralitatea binevoitoare a țarului Alexandru II., nici Sedanul nu ar fi fost cu putință. Găsesc de greșală cardinală, că politica externă a imperiului n'a stat drept recompensă în serviciul planurilor rusești.

Căci după înfăptuirea unității germane Gorcakov prezintă factura lui Bismarck, în care cerea drum liber spre sud pe seama cugetării de unire slavofilă. Că ce a înțeles sub acesta,

ne-o spune E. de Lavcleye într'un articol din *Revue des Deux-Mondes*, în care critică cartea generalului Tadejev, unul dintre promotorii ideii slavofile :

„Până când Austria rămâne mare putere, Rusia nu poate rezolvi chestia orientală în favorul său. Calea din Petrograd spre Constantinopol duce naturalmente peste Viena. Austria nu va permite nici când că Rusia să acapereze stăpânirea peste Dunăre, ca să domineze Balcanul și folosindu-se de situația sa geografică va putea împiedeca Rusia în aceasta, decâteor ar vrea. Deci Rusia trebuie să distrugă Austria, dacă vrea să-și ajungă scopul. Arma, cu care se poate îndeplini aceasta, este : atacul cu arma panslavizmului.“ (*Revue des Deux-Mondes* 1871, p. 379.)

După modelul politicei împărțirii Poloniei în anii 1870, înaintea lui Bismarck stătea propunerea rusă pentru împărțirea monarhiei Habsburgice și aceasta — precum a văzut limpede deja atunci publicistica franceză — a însemnat planul împărțirii Europei între aceste două puteri. Dacă Bismarck primește propunerea aceasta, presiunea concentrică a acestor două puteri, mobilizarea panslavizmului și pangermanizmului pe lângă slăbirea temporală a francezilor ar fi periclitat în fond și fatalmente situația monarhiei austro-ungare. Împărțirea ar fi cuprins pe germani și slavi în unități etnice, soarta părții mai mare a ungarilor ar fi rămas obiectul discuțiilor ulterioare, dar Ardealul cu România — pentru a asigura drumul spre Constantinopol, ar fi ajuns cu siguranță în mâinile rușilor.

* La urgitările lui Gorciakov Bismarck a fost nevoit a da răspuns hotărît. După cugetare îndelungată și după multe nopți petrecute fără somn, îndeosebi pentru cauze de politică internă germană, Bismarck s'a decis pentru conservarea monarhiei austro-ungare și astfel față de alianța rusă a ales politica triplei alianțe, care s'a întemeiat mai târziu. Despre decizia aceasta, — fără a căuta originalitatea paradoxelor estine — putem zice, că în măsura, în care a ajutat la mărirea puterii ungarilor în cadrele monarhiei, tot atât a contribuit la scăparea României de acea, să ajungă în întregime pe soarta Basarabiei de pe atunci. Față de imperatul Wilhelm I., prietenul rușilor și față de cercurile politice rusofile, cu mare influență, acărora urmași chiar și astăzi atribuie acestui decis greșit catastrofa de azi a imperiului german, Bismarck abia și numai prin sforțări grele a putut să-și afirme politica sa.

* * *

Dar conservarea monarhiei Habsburgice n'a însemnat so-

luție permanentă — precum dovedesc evenimentele. Șeful revoluției maghiare din 1848, Kossuth, care a considerat căderea monarhiei austro-ungare totdeauna de o imposibilitate, a elaborat un plan pentru înlocuirea monarhiei Habsburgilor. El a văzut limpede, că din fracțiunile de popoare conlocuitoare, cari toate gravitează spre în afară, nu se poate construi un stat, care să poată exista între puterile luptătoare cu armele panslavismului și pangermanismului. S'a temut, că prăbușirea prevăzută a monarhiei Habsburgilor va îngropa sub dărâmături și poporul maghiar și ca soluțiune singură a găsit de nimerită alcătuirea unei confederațiuni Danubiene, compuse din micile popoare de pe lângă Dunăre, cari într'un stat organizat pe baze liberale și democratice vor putea face zid contra valurilor puternice amenințătoare. La început s'a gândit numai la confederația popoarelor maghiare, române și sârbe și în 1859 a adresat un memorandum către cercurile conducătoare române (Memoire au prince Couza, avec projet de convention 1859). Mai târziu și-a lărgit planul și dela confederațiunea Danubiană aștepta aranjarea chestiei orientale față de încercările panslavistilor, spre a nu lăsa efeptuirea inelului panslav la partea orientală a Europei, ceea ce ar periclita nu numai existența Ungariei și României, dar și a lumii întregi. Teoria aceasta a căzut și bismarckismul a dus la grozăviile războiului.

Chestia confederației Danubiene față de moscovitismul agresiv poate să devie în scurt timp iarăși actuală. Napoleon a zis, că: „Europa este mică, o putere mondială numai în Asia poate să fie“. Rusia în primul rând este putere asiatică. În ofenziva ei contra Europei în primul rând poporul român și maghiar îi stau în cale. Indiferent de curentul politic, intenția ei este unirea slavilor. Iugoslavia văzând înaintea sa unirea independentă, va putea ieși din primejdia unificării ruse, dar cu atât mai sigur celelalte popoare balcanice vor cădea jertfă politică de tendință spre Constantinopol a slavilor. Tendința rușilor nu se schimbă nici prin aceea, că pe steagul lor au înscris în locul panslavismului — panbolșevismul. Ideea moscovitismului numai în mijloacele agresive au schimbat concipiarea panslavismului permanent. Profetul anarhiștilor ruși, Bakunin în 1848 a scris o carte cu titlul „Panslavisme démocratique“, iar Dostojewski salută din inimă Germania aceea, a cărei ajutoare sperează pentru îndeplinirea visurilor panslave.

„En politique, il faut avoir de l'avenir dans l'esprit“. Cel ce posede o perspectivă în politica externă, nu poate să piardă nici când din vedere evenimentele posibile. În chestiunile minorităților agresivitățile nici chiar în statele apusene cele mai puternice n'au dus la rezultate. Viitorul ascunde încercări foarte grele pe seama României față de dușmanii permanenți și găsim de politică greșită, că tot atunci conduce ofenzivă dărză în contra celor mai apropiați aliați naturali: în contra minorităților etnice.

Istoria este imperiul schimbărilor. Poate că se vor uita situațiile de forță majoră și antagonismul dominant până acum, va dispărea. Până atunci însă nu credem de dorință exagerată, dacă cerem dela politica română, să nu facă imposibilă pe seama minorităților maghiare o muncă loială și cinstită în direcția aceasta.

„Nu înțelegem limba.“

Dela secția alienaților a clinicei din Cluj cu aceste cuvinte s'a răspuns la o telegramă a comunei Crasna, de unde în limba maghiară s'a cerut loc pe seama alienatei periculoase văd. Anrei Boros. Comuna Crasna, din județul Sălaj, conform statisticei din 1910 a avut 3790 locuitori unguri, 90 români și 4 nemți. Este deci natural, că antistia comunală constă din unguri, cari până astăzi probabil n'au putut învăța încă limba statului în măsură, ca să poată redacta o astfel de telegramă. Suntem convinși, că atunci, când antistia comunală a redactat aceasta telegramă în limba maghiară, a fost departe de la sine orice intențiune de demonstrare. Au telegrafiat în acesta limbă, deoarece altfel n'au știut, și desigur n'au avut timp ca să caute un cărturar român atunci, când alienata comite ravagii în prezența lor. Am fi înțeles, dacă ulterior s'ar fi atras atențiunea antistiei comunale, că pe viitor să folosească limba statului, — dar ca să se telegrafieză retour din Cluj că „nu înțelegem limba“ și prin aceasta să se amâne primirea unei bolnave periculoase, — credem că nu corespunde nici umanității, și nici cerințelor unei administrațiuni moderne.

Catastrofa alor 26,000 plugari coloniști maghiari.

Trece cifra de 26,000 numărul țăranilor nefericiți, cari înainte cu decenii în lipsă de muncă și pământ n'au mai putut exista la domiciliul lor vechi și în loc de a emigra în America, s'au așezat în Ardeal și Banat pe teritoriile pustie, cari n'au fost cultivate până atunci de nime, unde nu locuia nime, ci în mare parte ca tăieturi de păduri, pline cu butuci și mărăciuni, erau numai adăpostul feștelor și animalelor sălbatice. Statul atunci a îngăduit, că pe lângă achitarea prețurilor de zi acești plugari nenorociți cu familiile lor să-și lege toată viața de aceste pământuri.

Harnicele brațe muncitoare, au format din pustile aceste în scurt timp colonii de model pentru economia rațională, au adus vite de rasă din Apus, au plantat pomarii veritabile și au format 25 comuni frumoase, contribuind totdeauna cu cinste cetățenească la suportarea greutăților statului. Nu știu ce motiv au totuși guvernele române, că ne vexează mereu și parcă am fi criminalii cei mai ordinari, ne silesc să umblăm cu lacrimile în ochi pe cărările calvariei, a suferințelor.

Am muncit cu greu, până am curățit terenul de mărăcini și când am reușit să facem o economie de model, când am achitat fostului stat întreaga contravaloare, vine legea agrară și cu articolul 10 ne expropriază pământul, ne frustează de averea noastră întreagă până când alți coloniști până la 200 jugăre au putut să rămâie în posesia pământului lor.

Pe baza acestui articol comuna Zenta Nouă de exemplu a fost năvălită de țăranii veniți din Iugoslavia cu multe sute mii de dinari și cu ajutorul administrației au început să răpească cu forța nu numai pământurile, dar chiar și casele, locuințele coloniștilor.

Au fost zadarnice toate încercările de a obține remediu legal atât la micile autorități, cât și până la ministere și la Palat. Acești 26,000 țărani dela patria nouă, afară de promisiuni goale, n'au primit, decât numai lovituri nemiloase, parțelări, distrugerea

adăpostului, exproprierea averilor lor, capitalizate prin muncă grea și neprimind dela reprezentanții statului nici un sprijin, astfel se formează în ei idea iubirei de patrie și a loialității. Intre dispozițiunile aceste zdrobitoare învață ei a cunoaște simțul de dreptate al guvernelor române, învață a aprecia toleranța și după procedura aceasta va trebui să iasă la luptă pentru apărarea patriei nouă, sacrificiind viața și sângele lor.

Trist se prezintă activitatea de refacere între asemenea împrejurări — judecând imparțial. Este fatal nimicirea a 26,000 țărani muncitori, pe când interesul unei țări ar trebui să fie chiar alcătuirea coloniilor la fel, cu multe 26,000 țărani români harnici pe teritoriile întinse pe cari azi, în urma reformei agrare nu crește decât tufe și mărăciuni. Dar este supărător și faptul, că statul pune piedeci dezvoltării muncii sânguincioase. Împăratul Napoleon a căzut, fiindcă n'a știut governa potrivit prestațiunilor soldaților săi. Cu cât mai ușor se poate ruina o țară la început, dacă nu apreciază valoarea valorilor: munca, voința de lucru, ci continuă distrugerea peste aceste 26,000 țărani coloniști maghiari cine știe în ce formă și până unde.

Este datoria mea de cetățean român ca în numele acestor 26,000 coloniști să aduc la cunoștința celor în drept, în limba lor plângerile și suferințele noastre, a coloniștilor amenințați cu ruină completă. Confiscarea averilor se practică pentru trădătorii de țară. Ori noi n'am comis nici un fapt imputabil, suntem cetățeni loiali și cinstiți ai țării. Rugăm astfel concetățenii nostri de națiunea română să nu ne conturbe în adăpostul nostru, să ne lase să muncim și pot vedea pe urmă, că nici chiar românul de neam nu poate fi fiul mai loial și folositor al țării, ca colonistul muncitor maghiar.

Zenta Nouă, Iulie 1920.

Ludovic Măgori
țăran-colonist.

Chestia maghiaro-săcuiască

de Dr. Ioan Karácsonyi.

Cine n'ar ști că războiul mondial a cauzat stricăciuni enorme în bunurile pământești. Când le vor sana acestea națiunile? Dumnezeu știe! Eu însă cred, că poate mai curând, decât stricăciunile și pericolile sufletești, cari au fost cauzate de minciunile grozave aruncate și răspândite în războiul mondial.

Cine n'ar cunoaște de exemplu minciuna îngrozitoare, că războiul s'a iscat pentru eluptarea libertății națiunilor mici? Cine n'a auzit, că numai călătoriile și vorbirile împăratului Wilhelm au adus în furie pe domnitori și diplomați? Pe noi ne interesează de mai aproape afirmațiunea trufașă, că românii din Regat au ridicat arma pentru desrobirea românilor din Ungaria.

Mai dureros ne atinge afirmațiunea neîntemeiată, scoasă la iveală de curând și colportată nu de mult chiar și de scriitorul T. Boila dela București, că săcuii nu ar fi unguri, ci o națiune aparte și trebuie să aibă parte de tratament deosebit. (Vezi Deutsche Tagespost, numărul din 14 Iunie 1923).

Știm foarte bine, că prin aceasta se intenționează divizarea strămtorate destinate a se scoate din toate ale sale și subjugarea ei după vechiul, dar ticălosul plan „divide et impera“.

Nu numai în Ardeal, dar și în alte părți ale Ungariei vechi erau înainte de 1848 clase sociale maghiare, cari prin numele unor popoare vechi se deosebeau de ungurii ceilalți. Astfeluri erati de exemplu, că se amintesc numai cei mai însemnați — iazigii și cumani. E adevărat, că în timpul când iazigii pela 1285 au fost așezați lângă râul Zagyva, au vorbit o limbă indo-iranică, foarte deosebită de cea ungară. Dar deja la 1323 din 18 frunțași ai lor 11 sunt creștini și purtau nume unguresc. (V: Istoria iazigo-cumanilor, de Ștefan Gyárfás, volumul III. pagina 463.) Deci deja atunci s'a început apropierea lor către unguri. Ocupațiunea lor o făcea aceasta inevitabilă și rapidă. Iazigii au prestat permanent serviciu militar. Pentru aceasta și-au primit pământurile, drepturile excepționale și distincțiile. Dar chiar pentru serviciul militar nu-și puteau cultiva pământurile, nu-și puteau păzi

vitele. Erau nevoiți deci a angaja în serviciu unguri pentru cultivarea pământului și pentru paza vitelor. Ei înșiși apoi tot mai mulți pereau în războaie, iar ungurii între ei tot mai mult s'au sporit. La sfârșitul secolului al XV-lea chiar și în capitala iazigilor, în Jászberény o parte a orașului purta numele de oraș Maghiar și în secolul al XVI-lea trăiau pe pământul de odinioară al iazighilor unguri, având drepturile excepționale ale iazighilor.

Asemenea soarte au avut pentru serviciul militar permanent și cumanii colonizați după 1241. La 1475 d. ex. căpitanii cumanilor recunosc că patru sălașe ale lor (Csólyos, Lacul alb, Majos și Kömpöc) de o parte pentru ciumă, de alta pentru alte motive, au rămas fără populație și roagă pe regele Matia, să colonizeze aceste teritorii cu unguri (populis Hungaricae legis Gyárfás o. c. III. 677). La 1492 cumanii din „Nagykunság” numai atât cer, că lobagii maghiari sau slovaci, cari erau ori aveau să fie cu ei, să plătească lor chiria pământurilor. (Ibidem 705). Registrele de dare din 1550—66 arată lămurit că cumanii de atunci nu erau alți, decât unguri cari țineau la privilegiile cumanilor.

Acest curs istoric trebuie să-l ținem în vedere și la decideră chestiei maghiaro-săcuiașcă.

Care ungur ardelean n'ar ști, că săcuii se țin de poporul lui Attila și de urmașii hunilor. Că totuși nu vorbesc limba hunilor, ci cea maghiară, au aranjat-o cu aceea, că doar și hunii erau unguri și anume unguri băștinași.

Au venit însă filologii și au dovedit-o incontestabil, că limba maghiaro-săcuiașcă a suferit influența slavă și creștină ca și cea maghiară. Nu poate fi vorbă deci că săcuii ar fi trăit secolii întregi izolați de ungurii ceilalți. Din aceasta urmează, că săcuii nu formau nici când o națiune aparte, ci erau un ram cu altă ocupație, o altă clasă socială a maghiarilor.

Sub influența documentelor filologice — recunosc — și eu am susținut odată, că săcuii nu formau națiune aparte, ci erau ramul maghiarimei, așezat în Ardeal, cu ocupația săcuilor.

Studiind însă istoria claselor sociale dinainte de 1848, acum accept și eu, că poporul, care la venirea ungarilor în țară s'a atașat acestora și dela dărnitorii maghiari a primit drepturi și privilegii săcuiești, a vorbit o altă limbă, deosebită de cea maghiară. Frațiunea cărui popor a fost poporul acesta cu număr redus la 896 — răspunsul nu ne privește acum.

Dar fie că au vorbit limba germană, slavă sau turcă, săcuii la venirea în țară a ungarilor, una este cert, că sub obligația prestării serviciului militar s'au aliat la unguri.

Prin acest serviciu militar săcuii în decursul timpului și-au eluptat o poziție socială mai favorabilă și având arma la mână, s'au putut apăra mai ușor contra făcătorilor de rele. Primaoră au observat-o aceasta ungarii locuitori în scaunele Mureșului și Odorheiului și s'au cerut ei înșiși între săcui. Dovadă frapantă pentru aceasta e, că la 1270 proprietarii de atunci ai comunelor de azi Nagyboldogasszony și Cristurul săcuiesc, au cerut și au primit dela regele Stefan al V-lea voie, că ieșind de sub dominația voevodului ardelean, să se atașeze împreună cu supușii lor, la săcui și ca săcuii să-i apere. (Szőkely oklevéltár, vol. III pag. 2—3 și Hazai Okmánytár vol. VI pag. 243—44).

Dacă locuitorii de mai aproape atât de mult doreau situația mai liberă a săcuilor, cu cât mai mult cei mai îndepărtați. Aceștia din depărtare nu vedeau greutățile și mizeriile, ci doriau numai libertatea de aur și din acest motiv cum îi cheamă, porneau între săcui, dacă nu de altceva, cel puțin pentru a fi locuitorii pământului săcuiesc, pe scurt „locuitorii pământeni“. Iar fruntașii săcuilor îi cheamă, fiindcă ei erau cu lunile în tabără, la granițe, în țări străine, la răsboaie. Acasă aveau deci nevoie de oameni pentru tăierea pădurilor, pentru arat, secerat și pentru paza vitelor. Au venit deci în secolii XII—XIII ungarii din regiunea Timișului, de peste Dunăre, de dincoace de Dunăre și de Tisa, unde era numai puțin populația mai deasă și îi lăsau.

De aci e, că limba maghiară vorbită azi de săcuii este o limbă, care a trecut peste influența slavonă și creștină. De aci e că limba aceasta nu este de un dialect unitar, ci — precum au constatat-o după observări precise și îngelungate filologii Ioan Kriza, Ioan Steuer, Ladislau Erdélyi, Antal Horger și alții, se desparte în 4—5 dialecte și se află în ea caracteristicile a cel puțin 12 dialecte, cari în Ungaria sunt proprietatea unui sau altui dialect (V. revista de interes general *Magyar Nyelv* 1905. 446; *Nyelvtudományi Közlemények* 1906, 309; 1908, 278 etc.)

Când odată muncitorimea maghiară, ca a III-a clasă a secuimei, s'au așezat între clasa ordinară, între săcui, soartea săcuilor vechi, de altă limbă, militari, s'a pecetluit. Acelas curs istoric s'a repetat și aci ca la francezi, bulgari și ruși. Săcuiul

luptător și îndepărtat în tabără a fost nevoit să învețe ungurește, familia rămasă acasă cu ungurul plugar, muncitor a trebuit să aibă contact și să-i învețe limba lui. Apoi nu peste mult timp, fiindcă erau de o religie, s'au căsătorit reciproc și prin aceasta ungurul mutat în Săcuime a ajuns la moștenire săcuiască și a devenit membru al armatei săcuiști. În anul 1324 dintre 12 săcui din Ciuc, se găsesc numai 3, cari nu aveau nume unguresc (Irgus, Belus, Buruh. — Székely Oklevéltár I. 42—43.) Din 12 nouă inși au deja nume unguresc. Numele comunelor din Săcuime, mai ales numirea hotarelor și a colinelor dovedesc indiscutabil, că pe aci ungurii au tăiat pădurile, fufișele, ungurii au arat primaora țelînele.

Ungurii muncitorii, chemați de fruntașii săcui, au fost deci aceia, cari șesul Uroșului și Oltului și ambele părți ale Hargitei le-au cucerit culturii și a contopit în sine pe săcuii militari, cari original vorbeau o altă limbă. Aceasta nu-e rezultatul forței, ci al muncii cinștite și dacă săcuiul numai pentru acea, că spre apărarea drepturilor sale a purtat și mai departe numele unui popor, perit de mult — nu e ungur, atunci nici bulgarul nu e slavon, ci turc, și nici francezul nu e latin, ci german.

Oradea-Mare, Iulie 1923.

Statuele noastre.

În renumitul oraș italian, Ferrara pe colina cea mai înaltă, pe un pedestal grandios stă statua poetului Ariosto, care anunță chiar în mod caracteristic nestatornicia amară a gloriei omenești și situațiilor politice.

Pedestalul original s'a ridicat în memoria ducelui din Ferrara, Ercole, după aceea a ajuns pe el statua papei Alexandru al VII-lea, iar mai târziu un erou național al libertății și în fine înainte de Ariosto — statua lui Napoleon.

Fiecare regim politic nou a doborât câte o statuă spre a o înlocui cu altă, spre lauda marelui om al prezentului. Și sufletele de artist ai pământului italian bogat în monumente, regretă încă și azi stupiditatea aceasta politică, acest vandalizm cultural.

Ce rău ar mai putea aduce astăzi intereselor politice ducele Ercole, papa Alexandru al VII-lea, ori chiar și Napoleon pe pă-

mântul Italiei unitare? Regimele politice, a căror reprezentanți erau ei, au dispărut de mult, până când operele artistice ar putea servi la delectarea adevărată a generațiilor următoare, dar sunt distruse de sălbătăcia politică.

Acest pedestal din Ferrara ne vine în minte totdeauna, când e vorbă de doborâri, de ciuntiri, sau mutări de statue. Aceasta ne vine în minte, dacă cutreerăm străzile Aradului sau Caransebeșului, când stăm în Oradea-Mare înaintea locului, unde era statua Sfântului Ladislau, și cu memoria acestui caz întrebându pe cei veniți dela Băile-Erculane, dacă mai stă acolo figura drăguță de marmoră a reginei Elisabeta, opera splendidă a sculptorului Ioan Horvay.

Când zările anunțau mutarea statuei Sfântului Ladislau în Oradea-Mare, mulți s'au scandalizat de aceasta. Și e interesant, chiar acei bătrâni au țipat mai tare, cari la timpul său după atentatul lui Adorján Szeles au găsit de natural, că statua generalului Hentzi a ajuns depe piața Sf. Gheorghe din Buda în curtea unei cazarme.

Nouă ne este o bucurie, că o știm statua regelui sfânt Ladislau, în alt loc. Nouă ni-e bucurie, că statua lui Matia din Cluj a scăpat de peire prin aceea, că depe pedestal a dispărut marca țării ungare și în loc de „Mátyás király“ cetim Matei Corvinul. Ne este o bucurie că statua dela Băile-Erculane este intactă și în loc de „Erzsébet királyné“ vestește memoria „Impărătesei Elisabeta“. Și ne-ar servi spre bucurie, dacă opera exelentă a lui Fadrusz, statua lui Franț Iosif „grănicerii lui fideli“ în liniște, fără senzație și demonstrație ar ridica-o din șopru, dela peire și ar așeza-o într'o grădină a comunității de avere. Fîndcă știm, că timpul trece. Știm că nepoții acelora, cari țin în cotet de scânduri statua celor treisprezece martiri în Arad — dacă vor merge pe cărarea culturei și vor cinsti mareața și caracterul omenesc — vor fi recunoscători, că „vederea clară a bunicilor“ a acoperit prin scânduri ceace rămâne pe veci frumoasă și memorabilă.

Să nu ne plângem pentru mutarea statueilor noastre. Noi am vedea cu bucurie toate departe dela zgomotul străzii și dela viața profană. Le-am vedea cu bucurie în mijlocul bercurilor verzi, în grădini liniștite, unde valoarea lor artistică se afirmă în mod potențat și unde evlavia memoriei nu se conturbă de urlătul slăbiciunilor omenești.

Despre partidele minoritare

de Dr. Elemér Jakabffy.

În numărul nostru din urmă ne-am ocupat în articol de fond cu dorința celor mai mulți politicieni români, ca minoritățile să nu alcătuiască partide separate și organizate pe baze naționale, ci să intre reprezentanții lor — fiecare conform mentalității sale individuale — în partidele existente române. Din parte ne-am arătat că contopirile de felul aceasta încă mult timp le ținem de o imposibilitate morală și am accentuat, că până când situația noastră minoritară însemnează un inconvenient pentru noi, spre a face să dispară acest inconvenient, numai în rândul partidului nostru vom putea păși la luptă.

Cu articolul nostru polemizează ziarul „Indreptarea” în numărul 186. Într'un articol de fond de două coloane, scris în ton foarte conciliant, declară de inexactă afirmația noastră, că cetățenii minoritari ar sta mai rău decât cei majoritari și își dă părerea, că egalitatea drepturilor este desăvârșită, minoritățile deci prin plângerile lor arată numai, că tind la *privilegii*, ceace nu admite statul român. Spre a dovedi căci astfel se prezintă situația, „Indreptarea” citează statistica culturală publicată în „Viitorul”. Statistica aceasta s'a răspândit atât de mult, încât în câteva zile am putut-o citi în zece părți.

Așa simțim, că față de aceasta statistică am avut ocaziunea a arăta durerile noastre nenumerate în ziarele minoritare și în special în confratele „Glasului Minorităților”, în revista „Magyar Kisebbség”, care are chemarea să culeagă conștiințios datele și să-le publice obiectiv. Și noi putem astfel prezenta conspecte statistice, cari sunt în stare a desmînji afirmațiunile unei părți a presei române, că minoritățile n'au de ce să se plângă. Iată o pildă: Astăzi știe toată lumea, că jicnirea cea mai dureroasă a minorităților este ordinul secretariatului general al Instrucțiunii din Cluj, No. 6505, în care se interzice înscrierea copiilor de alte confesiuni în școlile confesionale.

Articolul 6. acestui ordin zice: „Deoarece școlile confesionale servesc satisfacerea pretenziunilor culturale ale unei con-

fesiuni, se pot primi în toate școlile secundare confesionale numai elevi de aceeași religie”.

Dacă acest ordin deocamdată numai la școlile secundare dorește să aplice acest principiu pasibil de toate gândirile ascunse, totuși nu însemnează altceva, decât distrugerea unității și criza învățământului maghiar împărțit autonomice între confesiunile maghiare. Măine vor putea ajunge la rând școlile primare.

Este absolut superfluu a discuta în detalii cât de mult contrazice teza aceasta libertății învățământului: orice dispozițiune, care pune stavili vieții culturale și libertățile omenești din orice puncte de vedere le asortează, poartă asupra sa marca vizibilă de departe a evului mediu, ceace chiar din partea guvernelor actuale se afirmă despre învățământul confesional autonomice maghiar.

Va fi mult mai instructiv a cerceta în direcția, că ce alții dîne aveau guvernele maghiare în chestia aceasta.

Ca dovezi grăitoare la aceasta prezintăm mai jos micul conspect, care l-am completat după datele statistice dela pagina 256., anexate la raportul guvernului maghiar asupra gestiunii din anul 1913 și asupra stărilor publice din țară.

Caracterul școlilor primare	Numărul elevilor la școlile de toate zilele	Dintre elevii școalelor de toate zilele									
		Catolici de rîtul		reformați	evangelici	gr. orientali	unitari	izraeliți	bapțiști	alte	
		latin	grec								
Catolici de rîtul	latin	660592	638442	7841	5259	2884	1668	110	4302	73	13
	grec	115808	3083	109646	494	59	650	15	1852	9	—
Reformați . .		187982	7244	2349	172182	1404	791	100	3770	136	6
Evangelici . .		122548	4927	535	1540	113784	420	34	1212	82	14
Prot. uniți . .		493	54	—	247	169	—	—	16	7	—
Greco-orientali		121712	415	1610	116	38	119359	6	111	32	25
Unitari . . .		1524	84	32	173	3	7	1169	56	—	—
Izraeliți . . .		33358	1563	37	422	306	87	11	30927	2	3
Total		1244017	1655812	122050	180433	118647	122982	1445	42246	341	61

Acest tablou arată lămurit, că mai înainte diferitele confesiuni își puteau cerceta școlile în bună voie, nu numai cele maghiare, dar și cele nemaghiare. Dacă luăm în considerare raporturile așezării împreună a locuitorilor aparținători celor două confesiuni românești, cifrele cari se arată reciproc, sunt chiar importante.

Dar putem constata și mai multe și mai interesante lucruri. D-l Dr. Onisifor Ghibu era mai demult „referentul școlar“ al metropoliei din Sibiu. Raportul său editat în calitate de aceasta către autoritățile bisericești în anul 1911 le-a scos și în formă de carte.* Datele luate din opera acestui autor așa credem nu se vor putea suspiciona că ar căuta se prezinte situația din vremea maghiară de mai înainte într'o icoană mai favorabilă decât cum era. În cartea aceasta pe pagina 26 putem citi următoarele: „Din raportul protopopului: din 31 comune bisericești, 26 s'au declarat, că susțin școli confesionale; trei comuni sunt afiliate la alte școli ale noastre, iar două la școlile greco-catolice“. Natural, este vorba de școli cu limba de propunere română.

Deci, elevii români nu numai că aveau voie să cerceteze școlile celelalalte confesiuni, ci comunele bisericești ale unei confesiuni române se puteau afilia la comune bis. române de altă confesiune, pentru susținerea unei școli române comune.

Un alt exemplu. În anul școlar 1913—14 statul maghiar a dat următoarele ajutoare școalelor comunale și confesionale cu limba de propunere nemaghiară:

Caracterul școlilor	Limba de propunere	Total	Au primit ajutor	Ajutor personal	Ajutor material	Total
				Coroane	Coroane	
Școli comunale	germană	19	12	30069	422	30491
	română	112	98	189115	1153	190268
Școli Rom.-cat.	germană	95	92	139518	8048	147566
Școli Greco-cat.	română	919	713	871203	1962	873165
Școli Evangelice	germană	332	76	110407	7967	118374
Școli Greco-or.	română	1137	669	718170	3080	721250
Școli societare	română	2	—	—	—	—
Adecă:	germană	448	182	281494	16437	297931
	română	2170	1480	1778488	6195	1784683

* Cercetări privitoare la situația învățământului nostru primar la educația populară, de Dr. Onisifor Ghibu, Sibiu. Tiparul tipografiei arhidiecezane 1911.

Rugăm confracții nostri români să socotească la ce sumă ar corespunde azi 1,784.683 coroane în aur, cari au fost distribuite de guvernul maghiar pe seama școlilor cu limba de propunere nemaghiară și se întrebe guvernul, cu ce sumă ajută astăzi școlile confesionale maghiare?

Intrebăm deci pe confracții români, oare tindem noi la privilegii dacă cerem, că guvernul român să trateze școlile maghiare așa, cum au tratat în trecut ungurii școlile românești. Până atunci, până când nu ajungem în aceeași situație, nu putem părăsi organizația noastră de partid sinestătătoare, care e chemată a lupta pentru aceasta.

Evreii din Oradea mare pentru limba maghiară.

Comuna bisericească izraelită din Oradea-Mare la data de 12 Iulie 1923 a înaintat d-lui Primministru I. C. Brătianu un memoriu, care-l redăm, aproape în întregime în următoarele:

DOMNULE PRIMMINISTRU!

Cu cea mai deplină confirmare a ideii naționale române și cu conștiința adevărată de fidelitate față de Statul român ne adresăm Onoratului Guvern al Țării, deoarece ni se face o nedreptate și așteptăm îngrijorați respectarea drepturilor noastre. Anume considerăm și simțim jignitor Ordinul Nr. 5555—1922 al Guvernului, referitor la folosința limbii, care pronunță, că în școlile normale evreești limba didactică nu poate fi cea maghiară, ci numai limba evreiască (jiddiș) sau limba română.

Suntem cetățeni români cu limba maternă maghiară; evreii din teritoriul fostei Ungariei, acuma alipit României-Mari; eram mai înainte maghiari-evrei și nu „evrei din Ungaria”; evrei crescuți în sentimentul, că suntem maghiari. Nu vorbim noi în numele tuturor evreilor, de prezent ajunși cetățeni români din alte țări, numai în numele nostru propriu; însă sentimentele noastre istorice, nu sunt numai ale noastre: ale acestei singure comunități bisericești, ci sunt aceleași și în sufletele altor zeci de mii oameni. Și anume, că suntem evrei, cari în limbă și cultură ne-am maghiarizat pe deplin. Cum să nu fi rămas noi uimiți când am văzut ordinul, care caută, să ne iee dreptul la limba noastră maternă.

Noi știm bine, că Guvernul actual le lasă și acordă tuturor minorităților etnice, de confesiune și de limbă — drepturile cunvenite; astfel și evreilor ceea ce le cuvine; și dacă totuși s'a pronunțat ordinul susnumit, de care sunt atinse atât de dureros inimile unei părți a supușilor români, ale minorităților, aceasta nu poate să aibă alt motiv, decât numai o greșeală nenorocită și fatală. Marea greșală e: că Înaltul Guvern nu o privește Evreimea în așa fel, cum este, în realitatea sa istorică. Dar să ne permitem, să vă arătăm aceste realități și neputind fi aceasta scrisoare un studiu cu bază largă, totuși în schița generală se vor spune cele necesare pentru critica obiectivă.

Să vorbim mai înainte despre limba evreiască (jiddiș) și despre cea maghiară; apoi mai jos și despre cea română. Întru adevăr numai despre acele două dintâiu avem să Vă expunem și să Vă dovedim; căci în chestia limbei statului și noi înșiși avem aceeași voință, ca și Înaltul Guvern, însă nu în acel chip, cum o intenționează guvernul. Se permite anume de ordinul susmenționat folosirea limbei evreiești (și chiar o ordonă în oarecare relații) iar limba maghiară se interzice; Înaltul Guvern dă cu o mână și cu alta ne ia ceva, însă ne dă, ce nu dorim: limba evrească, drept limbă maternă și ne ia elementul vital al inimilor noastre, ne ia limba maternă faptică. Ori, ceva dreptate are ordinul în pornire, când privește evreimea într'o relație mai deaproape cu limba evreiască, însă limba evreiască e altfel privită în inima evreilor, decât cum o crede ordinul. Iată se impune chiar școlilor noastre secundare limba evreiască, par'că ar fi limba vieții cotidiene, — pe când există evrei însuflețiți, fanatiști, iubitori ai ideilor și limbei Bibliei, cari înșiși nu cer din aceasta știință a limbei evreiești, — și între aceștia nu numai popoarele occidentale, care au devenit europene, ci și „orientali“ cari se opun acestui sistem chiar din motiv că sunt îngrijorați că va suferi religia prin aceasta. Guvernul, cum se vede în dispozițiunile sale este condus de principiul, că evreimea ar fi o națiune și că limba acestei națiuni e cea evreiască. Față de aceste, realitatea istorică este, că: dacă și sunt evrei în număr de milioane, cari constituiesc o națiune, dar alte milioane de evrei nu fac parte din aceasta națiune. Acesta nu e un fenomen nou: e aproape atât de vechiu, ca evreimea însăși. Poate să apară aceasta ca o enigmă pentru mentalitatea altor națiuni, însă cel ce cunoaște sufletul poporului evreu, va înțelege, că în fiecare epocă erau

evrei, cari simțeau, că evreimea nu este o națiune. Cel mai mare sentiment evreesc, solidaritatea poporului, conștiința unității de religieune, dispozițiunea destinului evreimei care o strânge laolaltă — poate să conducă viața sutelor de mii de indivizi, fără ca aceste sute de mii să știe, ce să înceapă cu ideea evreului naționalist. Iar cu limba națională cum suntem? Înaltul guvern, de bună credință se conduce în chestia de limbă pe șablonul: germanul: nemțeste, maghiarul: ungurește așadar și izraelitul: evreește; iar aceasta limbă a evreilor este sau cea evreă, sau jiddișul. Dar nu: această constatare istorică nu are nimica de făcut cu istoria reală: și o să pară curios, realitatea este, că evreimea, ca atare, nu are de loc limbă națională specială, ori putem zice, că nu numai aceste două limbi sunt limbile evreilor. Jiddișul nici odată, pe nici un moment, nu era limbă națională; nici odată nu se vorbea cu conștiința națională și nici odată nu-i aparținea totalității evreilor. Limbei vechi evreești mai bine i-ar conveni aceasta atribuțiune; dar numai cu restringerea, că era de fapt dar numai pe secole scurte limba națională, știindu-se, că evreimea chiar și atunci, când trăia, ca națiune, în statul propriu în secolii ultimi nu mai avea limba evrească ca limbă națională, ci limba „arameă“. Aceasta era limba maternă a masselor. Deja atunci evreimea era un popor poliglot, cum este și astăzi, sunt aproape două mii și jumătate de ani, de când nu numai că nu au ca limbă națională limba hebrească, dar nu au deloc limbă colectivă. Astfel, ca și cum în trecut erau evrei, cari aveau grai arameu, persian, grec și arab, la fel se împarte evreimea astăzi în evrei englezi, nemți, români, unguri și de alte naționalități. E un popor poliglot, de multeori și între hotarele unei țări și cum e un popor al religieiune, e conservativ și în limbă; își însușește limbe noi, însă învățându-le lângă cea veche, — astfel în epoca greacă pe cea greacă, în cea spaniolă limba spaniolă, în cea germană limba nemțească; își însușește limba statului, în care trăiește: luând și însușind însă o limbă nouă, nu abandonează nici cea veche, care îi rămâne limba maternă, — până când evoluțiunea istorică nu aduce cu sine că limba învățată din nou, devine limba lor maternă.

Spiritul real al tratatului de pace nu cere, că realitatea naturală a limbei evreismului să fie arătată în detaluri precizate: că în baza spiritului acelui tratat de pace nu se poate promulga lege, care consideră de nimica, ori restringe numai dreptul unei

minorităţii la limba sa maternă. Şi e numai lucru firesc, că aceasta garanţă de drept nu se referă numai la vatră, unde nu are nimeni să se amestece şi nu se poate margini aceasta dispoziţiune nici numai la folosinţa limbei în afaceri, sau în adunări; ci unde vrea să ajungă limba minorităţii prin libertatea sa este: — peste lumea indiscutabilă a religiunii şi a bisericei, — şcoala: anume dreptul, ca copii săi să se poată educa în limba lor maternă. Limba maternă grăieşte singură pentru drepturile sale, ori nici nu trebuie să grăiască: neputind a se forţa, fiind drept natural şi moral. E aproape o precauţiune superfluă, că convenţiunea încheiată referitor la apărarea minorităţilor spune şi expres, că: „minorităţile etnice, religioase şi de limbă îşi vor putea înfiinţa şcoli, în care se vor putea folosi liber de limba lor“ (art. 9.) aceasta dispoziţiune garantează limba maternă, nu numai în spirit ci şi prin expresiune şi garantându-o: nu face deosebirea, cui este aceasta limbă maternă, cărui popor, cărei rase, ori confesiuni, ci se întreabă numai, dacă e limbă maternă şi îndată ce există o minoritate, de limbă, să-i aparţin mii de familii, fie numai sute ori numai zece, are drept la şcoală proprie (vezi §. 10.) Şi unde ar vrea tratatul de pace să apere drepturile limbei materne cu seriozitate mai sfântă, ca — afară de biserică, — în şcoală? Şi nu-i e întâmplare, ba chiar intenţionat s'a indicat în tratatul de pace dreptul de utilizarea orişi cărei limbi „în viaţa religioasă şi bisericească (§. 8.) iar în şcoală a limbei“ minorităţilor de „rasă, religie, ori de limbă“ va să zică a limbei materne. În aceasta relaţie se regulează cu exactitate deplina libertate: în religiune şi biserică: „fiecare limbă“, va să zică limba liturgică nu poate fi atinsă de stat, la biserica ortodoxă limba greacă ori rusă; în biserica romano catolică limba latină şi la biserica evreiască limbile: evreiască, jargonă nemţească, română, maghiară etc., iar în şcoală se aminteşte limba proprie a minorităţii etnice, religioasă şi de limbă, fiind acest drept divin, ca părinţii să planteze cele sfinte inimilor lor şi în inimile copiilor; şi că acest drept este nu drept omenesc, ca părinţii să-şi crească în şcoală copii în limba, pe care o înţeleg, ca învăţământul să aibă şi rezultat: însuşirea ştiinţei. Toate acestea cuprind şi apărarea limbei noastre materne maghiare: a noastră evreilor. Pentru a se lămuri aceasta dreptate, am lămurit să precizăm mai sus aşa de detaliat ideia „limbei evreilor“, arătând natura sa, de tot

specială. Noi suntem evrei de limba maternă maghiară, însă cu aceasta precizare nu suntem privilegiați între evrei, pentru ca legea să nu ne privească, ca fiind excepționați. E numai o parte din norma universală, că suntem, ce suntem: a noriciei, că spiritul poporal evreesc, cu un principiu pur religios, admite însuși copii săi la poliglotizm, astfel au fost în trecut evrei de limbă maternă greacă și arabă și sunt astăzi evrei de limbă română, germană, etc. Că ar fi fost, ori ar fi mai frumos dacă și evreimea, ca și celelalte popoare ar trăi viață cu limba sa individuală? Sunt evrei, cari au aceasta mentalitate chiar și înaltul guvern, cel puțin cum se vede, are aceeași mentalitate, dar ce să facem, dacă spiritul poporului evreesc însuși a considerat totuș altfel de bine? Prin urmare în conformitate cu spiritul și mentalitatea evreimei este un fapt împlinit legal, că noi suntem evrei de limba maghiară; iar tratatul de pace apărând limba maternă, o apără cea existentă și nu pe cea, care ar trebui să existe în oarecari teorii. *Tratatul de pace amintește dreptul minorităților etnice, religioase și de limbă: iar noi ne-am atașat la limba maghiară. Și nici religiunea nu poruncește credincioșilor o singură limbă nici în biserică, lăsându-le odată limba lor maternă, iar în alte țări impunând de limbă liturgică o limbă pe care masele credincioșilor nici nu o înțeleg. Noi înșiși ne aflăm în situațiunea, că materia fundamentală a vieții noastre bisericești sunt rugăciunile strămoșești în limba evreiască veche, iar rugăciunile noastre ocazionale făcute în numele comunității se fac numai în limba maghiară. Limba aparține aceluia, cari o vorbesc; și dacă există dreptul limbei, noi avem acest deplin drept la cea maghiară pe baza realității istorice, căci limba noastră maternă e cea maghiară.*

Înaltul Guvern totuși ordonă să se elimineze din școlile evreiești învățământul în limba maghiară, zicând, că evreul nu are voie numai la cea evrească (jiddiș) sau română. Ordinul guvernului se opune tratatului de pace, căci limba noastră maternă e cea maghiară. Totuși aceasta limbă ni s'a interzis, numai celelalte două sunt libere pentru evreime, că să aleagă, pe care o voiește; aceasta ofertă e cu premeditare făcută, că limba evreiască se va accepta de evreul naționalist, iar de asimilantul cea română; să se decidă după comunități, pe cine unde îl va conduce sentimentul. Noi nu cunoaștem evreimea națională, deci n-ar putea fi limba școlii noastre altă, decât română. Iată, față

cu limba statului, noi, cu degetele pe articolele legii, luptăm pentru o limbă de minoritate, declarăm, și aceasta declarație e bazată pe adevărul neclintit, că noi nu protestăm contra limbei statului, ci insistăm pentru limba noastră maternă și de loc nu grăim, că nu ne trebuie limba română, ci dovedim și afirmăm, că nimeni nu ni poate lua, în mod legal, limba maghiară. Ce idee absurdă ar fi, că noi am refuza limba statului; nu-l cunoaște, ori greșit îl cunoaște pe evreu, cel ce presupune numai despre el o astfel de absurditate.

Iată realitatea, nu promisiune colorată, ci faptul adevărat, care nu se poate tăgădui: pretutindeni în școlile noastre și chiar și afară de școli se continue de copii, de tinărime și de bărbați, însușirea limbei române. Studiăm și ne însușim limba statului și nu numai așa, la presiune externă, în urma forței vieții, ci o învățăm în urma omagiului nostru față de stat. Ne conduce la aceasta legea interioară a unei formațiuni istorice a vieții evreizmului: legea de asimilare și ne conduce și voința conștientă evreiască a inimilor noastre; și ne conduce până acolo, ca în spiritul acelei legi și voințe să devenim: evrei de două limbi, ca recipianți și muncitorii culturii individuale evreiești să fim aparținători și culturilor române și maghiare și evreimea policulturală își va păstra și un ideal, idealul sentimentului poporului evreesc. Iqșă cum o face Inaltul Guvern: prohibeste limba maghiară și forțează limba română.

Doamne ferește, noi nu refuzăm de loc limba română, o adoptăm cu plăcere și dela sine; însă văzând ordinul brusc rămânem petrificați: dacă pentru noi evrei, ori pentru o parte a evreilor, de fapt sau nimicitor drepturile omenești? Metoda, cum suntem tratați de acest ordin, e numai o formă reînnoită a deosebitorilor vechi față de evreime. Ordinul spune în așa fel că din graiul lui strigă mentalitatea celui extra-legalității care zicea: „iar pe evreul nu-l mai întreb, de el voi dispune singur“. S'a dat chiar și un comentariu cu grai viu textului acestui ordin, când la Oradea Mare, în luna Februarie, ne spune Domnul Ministru al Instrucției: „așa, cum erați până acuma unguri, de aci încolo trebuie să fiți români“, dacă ar fi zis numai: cum am fost unguri buni, să fim români buni, — am fi auzit cu conștiință liniștită: evreul nu trebuie să fie silit și forțat la fidelitate ca cetățean, dar nu credem, că d-l Ministru a și gândit aceea, ce a zis și că ordinul urmează strict cele menționate în text. Așadar

să fim români, cum am fost unguri? Vom ajunge acolo prin copii nostri: când va aduce cu sine aceasta norma morală a evoluțiunii. „Cum am putut fi unguri“ . . . da, dar acest procedeu s'a pornit din interior, nu s'ia legii, ci numai efectul atmosferei și al mentalității publice era deciziv. Pe marginile țării, unde aceste nu existau la fel, maghiarizarea era mai încet, fiindcă legea în trecut n'a închis școlile evreiești de limba nemțească, le-a lăsat să-și termine ființa dela sine. Acei evrei, cari devenisera acolo maghiari, nu aveau până atunci nici o altă naționalitate, nici evreiască, nici alta; noi însă, care am devenit cetățeni români, — e de prisos orice, trebuie să o vadă și guvernul, — devenisem maghiari. Noi luptând pentru dreptul educației maghiare, suntem într'adevăr loviți de întrebarea: ce are a face evreul cu limba maghiarilor? Da, e drept, evreul în general nimica, însă noi totul: fiind în baza de drept sfânt, *că acesta limbă maghiară e limba noastră maternă.*

Că numai soartea accidentală ne a dat limba maghiară? E adevărat, însă istoria e plină cu reguli solide, care după origine n-au fost de cât numai „accidentale“ cum e la fel accidental și limba actuală a românului: în urma că strămoșii lui nu rămasera pe malul Tiberului. Maghiarismul nostru e o dezvoltare istorică cea mai legitimă: astfel am eșit din turnătoria istoriei, din acest laborator uriaș ca să devenim, ceea ce suntem. Chiar și numirea acestei comunități bisericești era mai înainte „Comunitatea Evreiască Maghiară“. Acest titlu era înființat încă pela mijlocul secolului trecut și anume chiar într'o epocă „austriacă“. Cum s'a înfipt în noi istoria, așa trăim așa respirăm, ca evrei maghiari, sau — cum cred mulți dintre noi, prea mulți: suntem maghiari de confesiune evreă. Noi nici nu putem înțelege privirea istorică, care la tot prețul vrea să ne vadă altfel, de cum și ce suntem. Noi până azi eram evrei maghiari: limba culturii, a durerilor, a fericirilor, a însuflețirii și a jalbelor noastre era cea maghiară. S'a schimbat situația noastră de cetățenie, însă acest schimb ne a găsit ca evrei maghiari. Limba maghiară e un element atât de natural al ființei noastre de evrei, cât și maghiarismul al maghiarilor; de asemenea am putea spune, că nu luptăm pentru limba proprie a maghiarilor, ci pentru limba noastră, maternă și aceasta e cea maghiară.

Pe baza celor de mai sus rugăm respectuos Inaltul Guvern, să binevoiască a revoca acest ordin jignitor: ca să

putem trăi, și în calitatea de cetățeni români, fără să fim împedecați, cu limba noastră maternă, să ne putem păstra școlile, să ne putem păstra cultura noastră specială evreiască, în limba noastră maternă. Și dacă nu avem vre-o specie de școală, căutăta de copii noștri, o să poată căuta educația în limba lor maternă acolo, unde o vor găsi, fie școala de stat sau confesională numai să fie cu limba maghiară. Nu cerem să fim privilegiați, ci numai drepturile noastre: ceea ce cerem e atât de natural, că abia putem înțelege, că mai trebuie să cerem și așa cum o simțim e lucru cel mai natural, că nu vom fi respinși cu cererea noastră de către Inaltul Guvern. Noi ne simțim în universitatea mare a muncii naționale române, ca muncitorii cei mai sinceri, și sufletele noastre se ridică la ideea morală pură a unirii naționale române. Știm bine ce e datorința noastră față de suverenitatea statului, o luăm și o vom observa. Fidelitatea nu trăiește în limbă, nu cere graiul și tonul; noi însă ne vom însuși limba statului o predăm cu zel și seriozitate în fiecare clasă din fiecare școală a noastră; dăm totul și totul, ceea ce românismul ne poate cere în vederea unității sale naționale, chiar și peste ideea democratică a unității naționale; însă să ne lase și românismul ceea ce legalitatea nici nu ni poate lua, individualitatea noastră istorică. O să fie aceasta alipire la limba culturii noastre o slăbiciune, însă și nouă ni-e o sfântenie limba noastră maternă și aceasta slăbiciune e considerată sfântă și neatinsă și de către tratatul de pace. Grăim de prezent. Despre viitor nu putem vorbi, aceasta e treaba copiilor noștri. *Suntem evrei asimilanți; sufletele noastre erau cucerite de ideea maghiară, am devenit maghiari; iar sufletele copiilor noștri vor putea fi conduși în viitor de către evoluțiune istorică al iubirei ideii românismului.*

Vă rugăm deci prea supuși, să binevoiiți a revoca deciziunea. Considerați afacerea noastră în baza dreptății, în baza principiului, de care vorbea fostul Ministru de externe al României-Mari, fiiertatul Take Ionescu: că pe lângă liberalismul în organizațiunea statului român e lucrul cel mai natural, că grupările foștilor evrei maghiari, deveniți cetățeni români vor decide singure, dacă vor continua a fi maghiari de naționalitate, sau vor trece în naționalism evreesc și în limbă, or vor deveni români și în limba lor maternă. Și după acest pur și lămurit grai al dreptului a urmat aceasta neînțelegere ce ne turbură. Rugăm respectuoși Inaltul

Guvern, să considere dreptatea noastră, pentru ca să-și găsească în liniște și pace locul său între națiunile și popoarele României-Mari și evreimea. Ceeace luptă în noi, e fidelitatea față de noi înșiși. Ori, nu sunt oameni de ultimul rând, care nu-și aruncă trecutul; să nu-i considere guvernul cu bănuială: aceste suflete, perseverante în fidelitate, vor putea deveni o putere considerabilă și în favoarea neamului cărmuitor.

Primiți Domnule Ministru expresiunea deosebitelor noastre considerațiuni.

Oradea-Mare, la 12 Iulie 1923.

**Comuna bisericească Izr.
din Oradea-Mare.**

Încă o jignire.

Am primit din Deva rândurile următoare, cari le reproducem, fără nici un comentariu. Să judece opinia publică română.

„Apărătorii legilor dela noi iarăși au dat un exemplu bun pentru respectarea legilor. Ne este încă deschisă grozava rană, care am suferit-o în urma închiderii școalei reale romano-catolice din Deva, acum am primit iarăși o lovitură strașnică, spre a nu uita că trăim în țara dreptului și libertății și că instituțiile și înaintarea noastră culturală sunt asigurate.

Descriem simplu faptul întâmplat, să judece apoi cetitorul.

La 28 August șeful Siguranței din Deva a citat la sine pe starețul mănăstirii Sfântului Francisc. Prea Cucernicia Sa s'a prezentat la Siguranță, dar șeful nu era acolo. El declară, că în ziua următoare îi stă șefului la dispoziție. Abia pleacă spre casă, pe drum un agent al Siguranței îl avizează, că chestiunea s'a amânat și când va fi nevoie, va fi chemat. Fără a afla deci de ce este vorba, el s'a dus. Nu face nimic, a aflat-o el după amează. Deja la ora 1 și jumătate primește o citație delă „oficiul de închiriere“, că la ora 4 să se prezinte la o desbatere importantă. Oficiul susnumit a pronunțat apoi hotărârea, că edificiul școalei primare romano-catolice se rechiziționează pe seama Siguranței, din simplul motiv, că Casina română, unde avea Siguranța birourile, are nevoie de camerile ocupate. Aci

trebuie să amintesc, că până când Casina era ungurească — dela noi au luat-o — nici nu i-a venit în minte oficiului Siguranței să o evacuează. Fiindcă oficiu de locuințe nu există în Deva de prezent, oficiul de închiriere a adus hotărârea ilegală, dar executarea s'ar fi putut face numai după judecarea în apel, primind zece zile termen pentru aceasta. După pronunțarea decisului — declarat chiar din partea șefului de Siguranță, „un incident“ — șeful Siguranței și al Poliției a vizitat pe starețul în scopul unei convorbiri confidentiale. Convorbirea avea două momente importante. Starețul a cerut două săptămâni păsuire spre a cere părerea Provincialului ordului. Aceasta i s'a dat bucuros. Celălalt moment — și aci rog atențiune — cei doi șefi fac o propunere starețului, să iee act de procedura lor și-l somează să predee cheile. El s'o denege și atunci ei vor sparge ușile școalei și după aceea el să-și caute dreptul prin apel. Această propunere natural n'a fost primită de stareț nici atunci, când a doua zi însuși prefectul Poliției a voit să-l silească la semnarea convenției, zicând că are instrucții chiar dela prefectul județului, d-l Dubleșiu. Starețul, care s'a prezentat aci deja împreună cu un avocat, a protestat vehement atât în contra decisului oficiului de închiriere, cât și în contra propunerii ilegale a șefilor de Siguranță și Poliție.

Drept rezultat al acestei protestări, după o jumătate de oră sub conducerea subșefului de Siguranță, a d-lui comisar Oprea s'au prezentat polițiștii înaintea școalei. Au spart poarta școalei, au deschis ușile cu chei false și simplaminte au aruncat afară mobilierul școlar.

Așa a ajuns școala primară romano-catolică, după 200 ani de existență, fără adăpost. Astfel trebuie să sufere școala, care a împins chiar și pe actualii conducători ai orașului pe calea culturii. Astfel arată organele oficiale, cum trebuiesc respectate și apărate legile.

Natural, în contra acestui procedeu ilegal și provocător ne vom folosi de toate mijloacele legale și am făcut deja pașii necesari pentru introducerea procedurii criminale și ne-am îngrijit și de aceea, că domnii miniștri și autoritățile bisericești să iee cunoștință de cazul acesta“.

Manuscrite interesante.

Un prieten bibliograf, care trăiește în străinătate, ne-a atras atențiunea la un manuscris foarte interesant, comunicându-ne totodată, că este invoit, întrucât guvernul român, sau un protector al literaturii române l-ar reclama, să-l pună eventual la dispoziție pentru 1000 franci elvețiani.

Manuscrisul conține toate poveștile populare românești. Constă din 8 volume, dintre cari 7 sunt în limba germană, unul în limba românească. Titlurile volumelor sunt, cum urmează:

1. Povești românești din Banat (Rumänische Märchen aus dem Banat) 53 buc. 440 pag.

2. Povești românești din Bucovina (Rumänische Märchen aus der Bukovina) 49 buc. 454 pag.

3. Povești românești din Moravia (Rumänische Märchen aus dem Mähren). 25 buc. 184 pag.

4. Povești românești din România (Rumänische Märchen aus Rumänien) 23 buc. 518 pag.

5. Povești românești din Ardeal (Rumänische Märchen aus dem Siebenbürgen) 54 buc. 247 pag.

6. Povești nemțești din Ardeal, cari sunt de origină română (Deutsche Märchen aus Siebenbürgen, welche rumänischen Ursprungs sind) 31 buc. 341 pag.

7. Povești populare românesci de Dr. I. alui G. Sbiere, Cernăuți (Csernovitz) 61 buc. 328 pag.

8. Povești românești în limba germană din diferite regiuni. 8 buc. 60 pag. — Total 303 buc. 2567 pag.

Numele colectorului este I. C. Hintz, care în anii 70—90 al secolui trecut a adunat poveștile (o parte a fost publicată din ele în ziare) și le-a tradus. Despre colector scrie și „Lexiconul Scriitorilor“ (Schriftsteller-Lexikon) al lui Trausch. Așa se vede, colectorul a intenționat editarea colecției prin ajutorul regelui României. Colecția este gata pentru tipar.

Colecția întregă este adunată cu mare grijă, scrisoarea este legibilă, stilul și modul de elaborare dovedește că autorul e un etnograf rutinat. Valoarea mare a colecției constă din aceea, că nu există o asemenea colecție completă de povești, care se cuprindă toate ținuturile românești.

Director răspunzător: dr. E. Jakabffy. — Redactor răspunzător dr. Șt. Sulyok.
Tipărit: Husvéth și Hoffer, Lugoj.